

נר ליואל

סיפור לפרשת השבוע
לע"נ יואל בן ברוך
גליון 52 פרשת חקת תשפ"ו

סיפור לפרשת השבוע

הסדר והמדבר

נופלת. השני אמר, לא כי, עיקרו סדרים קבועים, דף אחר דף, בלא התרוצצות. והשלישי, שהיה לו טעם בספרי סגולות, אמר, יש עניינים דקים שאין הבריות יודעים, ואל יזלזל אדם במה שקיבלו צדיקים. שמע אליעזר ועמד ביניהם. אמר, כולכם אומרים דברי טעם, אלא שאני ירא שמא אנו מבקשים להעמיד שומרים הרבה סביב האוצר, ושוכחים לפתוח את האוצר עצמו. אמר לו בעל הסגולות, וכי מזלזל אתה? אמר לו, חס ושלום! ספר הזכרון עצמו לא ניתן אלא להזכיר לאדם שאין זכרון בלי לב חי. וכיון שאמר לב חי, נבהל מעצמו, שהרי לבו שלו היה דופק, אבל סגור.

אף על פי שאמר כן, לא נחה דעתו. היה חוזר וחוזר, והדפים היו מצטברים בפנקסו. כל דף שנלמד היה מקבל קו קטן, וכל קו היה עומד שם כמקל דק במדבר. אלא שככל שנתרבו הקווים נתרבה פחדו. אמר אל לבו, מה לי שאני עובר על הש"ס אם הש"ס עובר עלי ואינו שווה בי? וכשניגש אליו בחור צעיר, אברהמ'ל שמו, וביקש ממנו שילמד עמו פרק אלו מציאות, הידק אליעזר מנדל את אבנטו ואמר, מחול לך, אין לי בכדי שאחזור על שלי. נענע אברהמ'ל בראשו, ולא אמר כלום. רק הגמרא שבידו חרקה מעט, כאילו אמרה היא מה שלא אמר פיו.

לא היו ימים מרובים עד שנכנס חודש אלול, ועמדו כבר קרוב לשמחת תורה של שנה הבאה. רוב רובו של הש"ס כבר עבר עליו. באותה שעה ניגש אליעזר מנדל אל מרן ראש הישיבה הגאון רבי ירחמיאל גרשון אדלשטיין זצ"ל ושאל, רבי, כיצד אזכור את תלמודי? הביט בו מרן בעיניים שקטות, כמעין גנים שאין קולו נשמע אלא למי שמטה אוזנו, ואמר לו, תלמד 'כפי טבעך'.

חיך אליעזר במבוכה. וכי מי בישיבה לא שמע צמד מילין הללו, 'כפי טבעך'? היו אומרים אותן בשעת ועד, בשעת שיחה, בשעה שבחור רץ אחר חברותא שאינה לפי מדתו, ובשעה שבחור מתעקש על דרך שאין לבו חפץ בה. אבל כאן, אצל זכירה, מה ענין טבע לזכרון? הרגיש מרן בפליאתו והוסיף, בדוד המלך נאמר, 'לעולם לא אשכח פקודיך כי בם חייתני'. מפני מה לא שכח? מפני שהיתה התורה חיות! אם ילמד אדם בדרך שמושכת אותו ומחיה אותו, אין דברי תורה זרים לו, אלא דרים עמו בבית.

יצא אליעזר מנדל מאת מרן, והמסדרון ליווה אותו. שהרי יש מסדרון ויש מסדרון. זה שסתם עוברין בו אינו אלא אבנים, וזה שבבית המדרש שומע אנחות של בחורים, סופג פסיעות של ראשי ישיבות, ויודע להחזיר לאדם את קולו.

בלילה ההוא לא טעם פרוסת המוציא כראוי. ישב אצל הגמרא, והשורות נסתבכו לו. ראה את האותיות זזות אילך ואילך, כמי שמחפשות מקום לנוח. פתח עירובין, והגיעה עינו לפסוק 'ומדבר מתנה', ולדברי חז"ל, שאם עושה אדם עצמו כמדבר, שהוא הפקר לכל, ניתנת לו תורה במתנה ותלמודו מתקיים בידו. הרים עיניו אל הארון. הארון היה ישן, צהבהב, מעט עקום, ומנעולו משתעל. אמר לו אליעזר, ארון ארון, וכי

אחי ורעי, לא מן המספרים אני ולא מן בעלי המעשיות, אלא שומר פתחים אני אצל בית המדרש הישן, וכל ספר שעובר תחת ידי עושה בי רושם כאילו הניח אצבעו על מצחי ואמר, זכור! ואם תשאלו, מה עסקך אצל זכרון? אשיב לכם: מעשה היה בפנקס קטן של מעשיות שכריכתו נקרעה, והוא לימדני יותר מכמה כרכים שלמים שעומדין זקופים בארון ומביטין על הבריות כמי שאומרים, קנו אותנו ואל תפתחנו.

אותו מעשה היה בישיבת פוניבז' המעטירה, בעת שהיו האורות של שמחת תורה מרקדים על זגוגיות החלונות, והספסלים, אף על פי שעצים הם, היו דוחקין זה את זה לשמוע מי יזכה באמירת פסוקי 'אתה הראית' קודם הוצאת ספרי התורה. והיתה שם מכירה פומבית, לא בכסף ולא בפרקמטיא, כי אם בדפי גמרא.

התחילו באלף דף, ובאידיש היו קורין: 'טוייזינט בלאט', והקול היה מתגלגל בין הכתלים ככדור של אש. זה מוסיף סדר נשים ונדיקין עם רש"י ותוספות, וזה אומר ש"ס בבלי עם רש"י בלא תוספות, ואחד, שהיתה מצנפתו מונחת עליו כמי שמתחייבת עמו, קיבל עליו ש"ס בבלי וש"ס ירושלמי כאחד. בין הבחורים היה בחור אחד, אליעזר מנדל שמו, בעל מצח דק וקול נמוך, שהתחייב ללמוד ש"ס שלם. כשאמר זאת נתחווירו פניו, ולא ידעו אם מחמת יראה נתלבנו או מחמת שמחה.

כל אותה שנה היה אליעזר מנדל יושב לו אצל המקצוע הסמוך לארון הספרים. פותח בבוקר ברכות, חותם בלילה בנדה, חוזר לערבין, קופץ לזבחים, ושוב חוזר לסדרו. ספרים רבים היו מונחים לפניו ובהם עצות וסגולות לזכירת התורה, והמפורסם שבהם הוא קונטרס 'ספר הזכרון' של מרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל. היה פותח בו קמעה, מניח סימן, וחוזר לגמרא. אמר לו פעם חברו שמואל איסר, בעל זקן דליל שהקדים לבוא קודם זמנו, כלום אין לך סגולה חזקה מזו? אמר לו אליעזר, שמעתי מרבותי, שאף על פי שרבו הסגולות, הטובה שבהן פשוטה היא עד מאוד, לחזור על הלימוד שוב ושוב. אמר שמואל איסר, אם כן למה הספרים רבים כל כך? השיבו אליעזר, מפני שהאדם מחפש שערים הרבה כדי שלא יצטרך להיכנס בדלת הפשוטה.

ומעשה קטן אירע באותן ימים, והוא אינו עיקר המעשה, אלא כדרך ששיבולת קטנה מגלה מאין הרוח באה. היה שם משמש זקן, רבי לייבל שמו, שהיה מטאטא בית המדרש קודם הנץ, והיה נוהג לדבר עם האבק. אומר היה לו, אבק אבק, אתה בא מן המנעלים ויוצא עם המטאטא, ואילו אות אחת של תורה שנכנסת ללב אינה יוצאת אפילו בכל מטאטאי המלכות. פעם אחת ראהו אליעזר ואמר לו דרך שחוק, רבי לייבל, כלום גם לאבק יש שיעור קומה? אמר לו הזקן, למה לא? כל דבר שמפקיר עצמו לרגלי הבריות נעשה לבסוף עפר שדורכין עליו, ואם זכה, עושים ממנו לבנה לבית המדרש. הדברים היו פשוטים, אבל נשארו עומדים באזנו של אליעזר כיתד.

באותו יום היו שלושה בחורים מסיחים אצל הכיור. אחד אמר, עיקר הזכרון חריפות היא, שאם הסוגיא נחתכת באיזמל השכל שוב אינה

בשנה שעברה ועדיין איני יודע מי קנה את מי. אמר אברהם'ל, אם אין אתה קונה, אני קונה. צחקו הבחורים, לא מפני שביזוהו, אלא מפני שהיה קולו דק וחלוקו ארוך ממנו. אמר אברהם'ל, איני אומר ש"ס, איני אומר סדרים, אני אומר מאה דף עם חזרה, ועוד אלמד אותם לשני נערים קטנים ממני. שתקו.

באותה שתיקה, רבותי, שמעתי פעם ראשונה קול מדבר. לא מדבר של חול ושממה, כי אם מדבר שסופג פסיעות ונותן מן. אליעזר הוריד ראשו, באותה שעה הבין מה שלא הבין מתחילה. מי שעושה עצמו כמדבר אינו מוכר עצמו ואינו גובה שכרו. אין הוא אומר, נתתי לאחרים, עכשיו שלמו לי בזכרון. אלא הוא מניח שערו פתוחים. וכיון שהוא פתוח, התורה, שטבעה ללכת למקום שיש בו מקום, באה ושואה שם. מתנה היא, לא מפני שלא קדמה לה יגיעה, אלא מפני שאינה מטבע של מקח, אלא מטבע של חיים.

ולא תחשבו שנעשה אליעזר מלאך. לאחר החג עדיין שכח היכן הניח את אבנטו, ופעם אחת חיפש את מסכת חולין ומצאה בחדרו של אברהם'ל. ואם חסרה לו תיבה אחת, חברו השלימה לו בנחת. אבל כל אימת שהיה אליעזר לומד עם אחרים היו עיניו מאירות, וכשהיה חוזר על תלמודו לא היה חוזר לבדו. היו חוזרים עמו השולחן והספסל והארון הישן, והמסדרון היה מחזיר פסיעותיו, והפנקס הקרוע היה שותק, כמי שיודע שמלאכתו נעשתה.

ידיעות מעניינות ממרחבי הש"ס

* אכילה מיושב ובלפתן מהירה (עירובין ד. ועי"ש בהגהות ר"מ שטרשון שהביא שיטות שהוא להיפך ואכילה זו איטית יותר).

* האלמוגים גדלים בים במקומות שאינם עמוקים (ר"ה כג.).

* אוכל שאינו משביע - פותח את הלב.

* הביטוי 'אדם של צורה' מופיע בגמרא בתענית (טז.), ופירש"י בעל קומה. וכיצא בזה נכתב במו"ק (ט.) 'אנשים של צורה' ושם פירש"י (לא ברור שהוא באמת מרש"י) - חכמים.

* המילה 'אריך' שמוזכרת במקומות רבים פירושה - הגון (רש"י סוכה מד:).

מתנה היא? והלא מי שעושה עצמו כמדבר משלם בגופו ובזמנו ובמנוחתו?! פלט הארון חריקה דקה, כמי שמחייך בפה שאין לו שיניים.

בבוקר מצא את אברהם'ל יושב בחדר הסמוך לבית המדרש, וגמרתו על ברכיו, ומחזר אחר רש"י כמו עני המחזר על הפתחים. ניגש אליו אליעזר ואמר, פניו אתה? אמר לו, הן. ישבו שניהם. התחיל אליעזר להסביר לו שנים אוחזין בטלית. בתחילה היו הדברים יוצאים מפיו בכבדות, כאילו כל מלה צריכה לשלם מכס. אחר כך התחממו. אברהם'ל שאל, ואם זה אומר כולה שלי וזה אומר חציה שלי, למה אינו נוטל אלא שלשה חלקים? אליעזר פרש לו בטליתו של משל, ועשה מן השולחן שדה, ומן הכוס גבול, ומן הפתיתים בעלי דין. עבר שם אחד וראה שתי אצבעות של אליעזר מודדות פתיתים. אמר, מסתמא דין תורה נעשה כאן על פירורי מזונות, ותיתי לי שלא נתמניתי דיין עליהם.

צחק אברהם'ל, וצחקה אף הגמרא, או דומה היה עליו. באותה שעה הרגיש אליעזר דבר פלא. הסוגיא, שעד עתה היתה תלויה על זכרוננו כקדירה על מסמר רופף, נכנסה ונקבעה. ולא מפני שחזר עליה פעם נוספת בלבד, אלא מפני שיצאה ממנו וחזרה אליו בפנים אחרות. כשאדם מוציא דבר תורה בשביל חברו, אין הוא משליך אבן לבור, אלא שואב מים מן הבור, והמים, דרך פלא, מרובים יותר.

מני אז קבע לו אליעזר שעה בכל יום לבחורים חלשים. פעם אחת בא אליו אברהם'ל בשעה מאוחרת, ועיניו אדומות. אמר, איני מבין מה שאמרת אתמול. ביקש אליעזר לומר לו, מחר, שהרי עיף אני, ומחר אף הוא יום, ואף על פי כן אמר לו שב. ישב אברהם'ל, ואליעזר פתח שוב. והנה נתברר לו, שמה שסבר שהוא מבאר לאחר, לעצמו הוא מבאר. כשאמר אברהם'ל, אם כן יוצא כך וכך, קפץ אליעזר ואמר, לא, לא כך, אלא כך. ונבהל, מפני שדבר זה לא ידע קודם. נתגלגל הדבר מפיו כמו מטבע שנמצא בכיס ישן, ואין אדם יודע מי הניחו שם.

זה בא עם בבא קמא, וזה עם כתובות, וזה עם ספק אם רש"י אומר כך או כך מפני שלא מצא את המשקפיים של שכלו. אליעזר היה יושב עמם, ולעיתים גונח מלבו, שהרי דפיו שלו מרובים ושמחת תורה קרובה, והפנקס הקטן מונח בכיסו ודופק על ירכו, דף, דף, דף. אבל כל אימת שפתח פיו ללמד, היה מרגיש כאילו נעשה בו חלל פנוי, ומאותו חלל באה רוח מפיחה.

שמה תאמרו, הרי ביטל מזמנו, ואיך השלים? איני יודע חשבונות שמים, ולא בהדי כבשי דרחמנא לי עסק. דבר אחד ראיתי. בליל הושענא רבה ישב אליעזר על ספסל אחרון וחזר לעצמו על מסכתות שלמד בראשית השנה. באו הדברים אליו. לא כולם בבת אחת, שאין התורה חבית של יו"ש שאתה מטה אותה והכל נשפך, אלא דף אחר דף, סוגיא אחר סוגיא, כאור הנכנס מן התריסים. במקום שנתעבב, נזכר בפניו של אברהם'ל. במקום שנחלש, שמע את שאלתו של שמואל איסר. במקום שנתעלם ממנו תוספות, בא אליו אותו התוספות לבוש באיצטלא של פירור מזונות שנידון בבית דין של שולחן.

בליל שמחת תורה פתחו שוב את המכירה. הקול קרא טוייזינט בלאט, והכתלים החזירו טוייזינט בלאט, והבחורים חייכו, שכל אחד מהם יודע שמי שמבטיח אלף דף קונה עמו גם אלף פחדים. עמד אליעזר מן הצד. אמר לו שמואל איסר, השנה אינך קונה? השיבו אליעזר, קניתי הרבה

מעתה, עקב הגבלות טכניות, קבלת העלון בדוא"ל תהיה אך ורק על ידי הצטרפות לקבוצה. עמכם הסליחה. להצטרפות לקבוצה שלחו הודעה לכתובת: nerleyoel+subscribe@googlegroups.com.

לתרומות הנצחות הערות והקדשות או להזמנת סיפורים יש לפנות ל nerleyoel@gmail.com -